

جنگ های آینده

بهمن آذری^۱

چکیده

دقت، هوشمندی و قدرت تخریب بالای تسلیحات باعث گردیده تا جنگ ها سریع، قاطع و با شدت عمل زیاد، در زمانی کوتاه و در مقیاسی وسیع صورت گیرد. انطباق سطوح تاکتیکی و استراتژیکی نیز سبب گردیده تا عملیات نظامی به طور همزمان در مناطق مقدم نبرد و در عمق استراتژیک کشور هدف کشانده شده و دستیابی به اهداف حیاتی و سیاسی را مقدور سازد.

در جنگ های متعارف امروزی همچون جنگ اول خلیج فارس، جنگ افغانستان، جنگ بالکان و جنگ دوم خلیج فارس، نقش کلیدی را سامانه های C4ISR* در کنترل و هدایت جنگ بر عهده داشته و لذا، همواره حملات پیشگیرانه و ویران کننده بر علیه مراکز فرماندهی، سایتها و سامانه های رادار دفاع هوایی، مراکز ارتباطی فرماندهی و کنترل انجام و متعاقب آن یورش به کارخانجات برق، دپوهای مهمات، سوخت و مراکز اصلی نیروهای آفندی دشمن آغاز گردیده است.

واژه های کلیدی: جنگ های آینده، جنگ های نامتقارن، جنگ دور ایستا، سلاح های هوشمند

۱- معاون آموزشی دافوس آجا

*.Command Control Computer Communication Surveillance and Reconnaissance

مقدمه

با نگاهی گذرا به جنگ های مبتنی بر فناوری مدرن چند دهه ی اخیر و اجماع بین المللی علیه کشورهای کمتر توسعه یافته و به عبارتی کشورهایی که تامین کننده منابع انرژی ، معدنی ، نیروی انسانی کارگر و غیره ی کشورهای توسعه یافته هستند ، می توان دریافت که فشار های وارده به کشورهای مزبور ، ماهیت جنگ های آینده را تغییر داده است . یک جانبه گرایی در فناوری اطلاعات و عدم تقارن و موازنه توان نظامی در میادین نبرد ، برخی کشورها را بر آن داشته تا به شیوه های مختلف در پی ضربه زدن به نقاط ضعف دشمن قوی تر از طریق جنگ نامتقارن ، به ویژه جنگ رایانه ای به سامانه های فرماندهی و کنترل شوند. (رزمخواه، ۱۳۸۴، ص ۷)

۱- مشخصات جنگ های آینده

الف- نامتقارن بودن جنگ های آینده

یکی از ویژگی های جنگ های آینده عدم تقارن در تکنولوژی ، تاکتیک و استراتژی است. نابرابری توان تجهیزاتی و قدرت نظامی کشورهای متخاصم ، منجر به بکارگیری طرف ضعیف تر از تاکتیک های غیر کلاسیک گردیده است .

ب- کوتاه بودن زمان درگیری ، وسیع بودن منطقه نبرد

دشمن با تکیه بر فناوری برتر و بهره گیری از تجهیزات پیشرفته در ارتش خود برای تامین سایر اهداف بخصوص کاهش تلفات و جلوگیری از مشکلات داخلی که ممکن است با طولانی شدن جنگ پیش آید و یا

اینکه نتیجه مورد نظر کشور قدرتمند و برتر تغییر کند ، همواره در طرحریزی های نظامی خود تکیه بر جنگ کوتاه مدت دارد.

پ- اجرای جنگ سریع و قاطع با شدت عمل زیاد

در این شیوه ,دشمنان معتقد به جنگ ۲۱ روزه و یا سه هفته ای هستند که طی آن بنیاد و ساختار های اساسی دشمن را هدف قرار داده و با هدف براندازی وارد جنگ قاطع و سریع می شوند . به اعتقاد کارشناسان نظامی , توانایی سربازان حداکثر تا سه هفته پاسخگوی نیاز فرماندهان و طراحان عملیاتی است و چنانچه جنگ مدت بیشتری به طول بیانجامد , ممکن است نتیجه جنگ تغییر یابد . لذا بایستی جنگ را با فشاری افزون و با سرعتی غیر قابل تصور و در محدوده وسیعی به پیش برد , به گونه ای که اجازه هر گونه مقاومت و عکس العملی از دشمن سلب گردد. (سلامی , ۱۳۸۳ , ص ۲۳)

ت- انطباق سطوح تاکتیکی , عملیاتی و استراتژیکی

با توجه به توان بالای تکنولوژیک فناوری نظامی , تغییرات مناطق مقدم جنگ سریعاً" به مناطق عقب کشیده می شود. در واقع در جنگ های آینده در همه جا باید جنگید .بدلیل وجود اهداف سیاسی , استراتژیک و حیاتی در عمق , جنگ بطور همزمان در مرکز ثقل و خطوط مقدم صورت خواهد گرفت . سرعت در ارسال اطلاعات به فرماندهان منطقه نبرد با توجه به توانمندی های فناوری , توان واحدهای عملیاتی را افزایش داده و اهداف استراتژیک را قابل دسترس نموده است. (همان,ص ۲۷)

ث- سرعت بالا در چرخش اطلاعات

امروزه ارتش آمریکا به این باور رسیده که جنگیدن در سرزمین دشمن با تکیه صرف بر اطلاعات رزمی شامل جو، زمین و دشمن که در گذشته به عنوان اطلاعات لازم برای نبرد محسوب می گردید، عملی نیست بلکه نیازمند اطلاعات جامع و دقیقی از دشمن و سرزمین نبرد از جمله وضعیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و ... است، اما این اطلاعات عمدتاً در حوزه فعالیت جمع آوری سازمان های اطلاعات نظامی قرار ندارند بلکه کسب آنها مستلزم فعالیت سرویس های اطلاعاتی غیر نظامی نیز هست. به همین منظور این سرویس ها در یک کمیته مشترک اطلاعاتی با ارتش آمریکا، نیازمندی های اطلاعات ارتش از منطقه نبرد و کشور هدف را تامین و ارائه می نمایند. علاوه بر توسعه حوزه و ابعاد اطلاعاتی به لحاظ کمی، ارتش آمریکا با تکیه بر برتری فناوری اطلاعاتی، نیازمندی های اطلاعات نظامی خود به ویژه آرایش و محل استقرار نیروها و مواضع دشمن را بدست آورده و بر اساس آنها به طرحریزی دقیق عملیاتی دست می زند و با برتری اطلاعاتی، کلیه طرح های پدافندی نیروی مقابل را ارزیابی نموده و موفقیت نیروهای خود را با حداقل تلفات و ضایعات تضمین می کند.

از بارزترین مشخصه عملیات هوایی اخیر سرعت عمل می باشد. در جنگ سال ۱۹۹۱ حداقل ۶ ساعت طول می کشید تا اطلاعات به فرماندهان میرسید، بنابراین زمانی که طول می کشید تا یک فرمانده دستور بمباران را صادر نماید همین مقدار بود. لیکن در طول عملیات ۲۰۰۳ این زمان به ۱۵ دقیقه تقلیل پیدا کرد. (رزمخواه، ۱۳۸۴، ص ۸)

ج- آماده نمودن افکار عمومی برای جنگ

امروزه صرف برتری نظامی و داشتن قدرت برتر، به دولت‌ها اجازه می‌دهد که گشایی را نمی‌دهد و لذا ضرورت دارد تا بدواً افکار عمومی ملت‌ها (سطوح ملی و جهانی) آماده شود و اراده ملی در جهت تصمیم برای جنگ حاصل گردد.

چ- دستیابی همزمان به اهداف سیاسی و نظامی

با توجه به اینکه فناوری نظامی روز، توان جنگ دور ایستا و از راه دور را مهیا ساخته است، کشورهای برتر این امکان را بدست آورده‌اند تا با انطباق سطوح تاکتیک و استراتژیک، حرکت‌های خطوط مقدم منطقه نبرد را به مناطق عقب‌تر به‌کشانند و به جنگ عمق بخشیده، توئماً اهداف سیاسی را به منظور براندازی نظام و اهداف استراتژیک و حیاتی را به منظور به‌فلج در آوردن کشور انجام دهند.

ح- دقت، هوشمندی و قدرت تخریب بالای تسلیحات

حملات دقیق، تفوق اطلاعاتی و هدف‌گیری همزمان، جهان را از جنگ‌های عصر صنعتی به عملیات عصر اطلاعات رهنمون می‌سازد. ادغام سلاح‌های دقیق با تفوق اطلاعاتی، برداشت نوینی از جنگ را به وجود آورده است. بکارگیری موشک‌های هدایت‌شونده لیزری، بمب‌های هوشمند با کنترل ماهواره‌ای و توان تخریب بالا با استفاده از شبکه‌های ماهواره‌های جاسوسی، هواپیماهای شناسایی، هواپیماهای هدایت‌کننده و کنترل‌کننده منطقه عملیات، این امکان را به فرماندهان نظامی داده است تا جنگنده‌ها را در مدت زمان کوتاهی پس از شناسایی به سمت اهداف مورد نظر هدایت و تا حد قابل قبولی موفق به انهدام آنها شوند. در سال ۱۹۹۱ بیش از ۹۰ درصد بمب‌هایی که بر عراق ریخته شد، بمب‌های غیرهوشمند و غیرهدایت‌شونده بودند که اغلب، صدها فوت دورتر از

هدفشان اصابت می کردند. اکنون با استفاده از همان هواپیماها، بمب های هدایت شونده لیزری یا بمب های هوشمند جدید که شرایط آب و هوایی یا گرد و خاک صحنه نبرد نمی تواند آنها را فریب دهد تا ۷۰ درصد هوشمند شده و دقیق عمل می کنند. (فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۳۸۱، ص ۱۵)

خ- استفاده از فناوری مدرن و پیچیده برای اداره جنگ

تکیه بر فناوری و قدرت هوایی بالا تفاوت اساسی در تاکتیک و عملیات به وجود آورده است. قبلا عملیات زمینی پس از بمباران و موشک باران های چند روزه آغاز می شد ولی در عملیات ۲۰۰۳ حمله زمینی یک روز پس از حملات هوایی و موشکی انجام گرفت.

د- اداره جنگ دور ایستا

تفوق فناوری نظامی این امکان را به قدرت های برتر داده است تا به تدوین استراتژی جدید، داکترین همسو با آن و استراتژی عملیاتی متناسب را طراحی نموده، تاکتیک های خود را نیز تغییر دهند. شروع عملیات نظامی از شلیک موشک کروز در آن سوی مرزها از طریق هوا، زمین و دریا و بکارگیری هواپیماهای غول پیکر دور ایستا به منظور کنترل، هدایت و اقدام عملیاتی، این امکان را به دشمن داده است تا دور از منطقه نبرد به عملیات نظامی به پردازد.

ذ- غیر تناوبی بودن جنگ

انجام عملیات غیر خطی و سیال از طریق آفندهای ناپیوسته در مناطق مناسب و مورد دلخواه، احاطه های قائم و عملیات هلی برد در پشت مقاومتها، حداکثر استفاده از فضاهای خالی برای ایجاد مناطق و مبداهای عملیاتی مقدم، به هم پیوستن مناطق ناپیوسته رزم از طریق

حرکتهای سریع زمینی در امتداد خطوط مواصلات و در نتیجه سطحی کردن میدان رزم و در هم فرو رفتگی حرکتهای آفندی و ایجاد سمت های تلاش متنوع هجومی علیه دشمن در ابعاد وسیع و برق آسا و بدون انقطاع، امکان هر گونه تحرک و فکر را از دشمن گرفته، او را افلج خواهد کرد. (رزمخواه، ۱۳۸۴، ص ۱۶)

ر- کاهش خطوط مواصلاتی با جابجایی همزمان واحدها

حرکت همزمان پایگاه های پشتیبانی رزمی و خدمات رزمی به مناطق تاکتیکی رزم و در نتیجه کاهش خطوط مواصلات پشتیبانی با استفاده از مناطق تصرف شده، باعث سرعت بیشتر در عملیات می گردد.

ز- ائتلافی بودن جنگ های آینده

دقت، سرعت، توان تخریب بالا، هوشمندی تسلیحات و بطور کلی فناوری پیچیده تجهیزات بکار گرفته شده در جنگ های مدرن، باعث گران شدن هزینه های جنگ شده و حتی کشورهای ثروتمند نیز به تنهایی قادر به اداره یک جنگ طولانی مدت و پر هزینه نمی باشند. این مسئله باعث شده تا قدرت های برتر در لشگر کشی های خود با توجه به اهداف و منافع مشترک، اقدام به ائتلاف نموده و در این جهت تا سرحد امکان از کشورهای بیشتری استفاده به عمل آورده و به آن جنبه بین المللی دهند. (بروک، ۲۰۰۳، ص ۳)

س- اجرای عملیات روانی مستمر

انجام عملیات روانی مستمر قبل، حین و پس از جنگ به شیوه ای ذیل صورت می گیرد:

تفکیک مردم از حاکمیت و نشان دادن اوج دلسوزی و ترحم برای مردم و آزاد سازی مردم با توجه به زمینه های شدید نارضایتی از نظام حکومتی.

بی نتیجه نشان دادن مقاومت و دفاع برای مردم کشور مورد تهاجم و تلاش برای سلب میل جنگجویی در آنان .

اعلام مکرر فرار مسئولان و رهبران سیاسی و نظامی از صحنه سیاسی و نظامی و مبهم سازی فضای روانی مقاومت ملی در کشور مورد تهاجم.

نسبت دادن بخش عمده ای از تلفات خود به حوادث غیر جنگی به منظور حداکثر ضعیف نشان دادن مقاومت دشمن.

آزاد سازی برخی از اسراء در اثناء درگیری ها برای تقویت میل به اسیر شدن نیروهای دشمن.

آماده سازی تدریجی نیروها و جامعه ی خودی برای یک جنگ طولانی .

اطلاع رسانی مستمر ، کنترل شده و جهت دار از وضعیت درگیری ها .

تمرکز بر نمایش سرعت عمل و تحرک ، پیشروی در عمق، پیاده شدن در پشت خطوط و شدت آتش برای ارباب افکار عمومی مردم کشور هدف و نیروهای مسلح کشور مورد نظر .

نمایش به تلاش برای گشودن جبهه جدید از سمتی دیگر برای تثبیت نیروهای دشمن در آن جبهه .

پیشدستی در خبر رسانی برای بدست گیری ابتکار عمل در صحنه عملیاتی روانی و تبلیغی . (پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۱

ص، ۸)

۲- نامتقارن بودن جنگ های آینده

الف- کلیات

یکی از نکات جالب توجه در خصوص جنگهای نوین نسل چهارم ، تاکید بر عدم تقارن به جای نامتعارف بودن آن است . نسل چهارم یا عصر واحد های عملیاتی مستقل کوچک* ، جنگی فاقد جبهه معین و مشخص نظامی و همچنین مرزبندی آشکار میان صلح و جنگ و حتی شخصی و نظامی نه تنها مشتمل بر اقدامات خصمانه نظامی، بلکه جنگی است با زمینه تهاجم فرهنگی و ایدئولوژی که با توجه ویژه به عدم تقارن و تهدیدات نامتقارن همراه است. (حبیبی ۱۳۸۳، ص ۱۱۲)

همانطوریکه در تعریف جنگهای نسل چهارم دیده می شود ، مفهوم عدم تقارن وجه تمایز جنگ نامتقارن با جنگ نامتعارف می باشد . جنگ غیرمتعارف در فرهنگ و ادبیات نظامی ، به جنگی اطلاق می شود که در آن از تسلیحات کشتار جمعی هسته ای ، شیمیایی ، میکروبی و پرتوزا استفاده می شود و کاربرد آن اشاره به برتری و یا ضعف طرفین درگیری ندارد و در برآوردهای آن هیچ ابهامی در تهدیدات مورد نظر نیست. در حالیکه در جنگ نامتقارن ضمن تاکید به عدم تقارن ، ابهام در تهدیدات از مهمترین وجه اختلاف ماهوی آن با جنگهای نامتعارف می باشد. (Boyd، ۱۹۸۲، ص ۲۲)

*.Small Independent Action Units

†.Unconventional war

ث- ویژگی های جنگ نامتقارن

برای جنگ نامتقارن مثل هر رویکرد دیگر ، مشخصه ها و ویژگی های وجود دارد که می تواند به عنوان وجه افتراق و تفاوت، در کاربرد و بکارگیری شیوه های مختلف آن در نظر گرفته شوند . این مشخصه ها در پی اهدافی که از نتایج جنگ نامتقارن متصور است شکل می گیرد و اساس آن بر هم زدن موازنه عدم تقارن بین دو نیروی متخاصم ناهمگون در راستای بهره برداری استراتژی از قابلیت های تاکتیکی می باشد . نتیجه نهایی آن ، نقصان اراده و عزم به ادامه نبرد در طرف برخوردار از تقارن مثبت خواهد بود . ممکن است این رویکردها تاکتیکی باشد ولی باید تاثیر روانی آن را باید در سطح استراتژیک جستجو کرد . این ویژگی یعنی تمرکز مداوم بر تاثیر استراتژیک مشخصه اصلی و متمایز جنگ نامتقارن است. (رزمخواه ، ۱۳۸۳ ، ص ۱۸)

از لحاظ هدف ، ویژگی تهدیدات نامتقارن دربردارنده اقدامات غیر منتظره ای است که پاسخ به آنها عجولانه و منطبق بر یک سری اصول و برآورد منطقی نمی باشد . تهدیدات نامتقارن مؤثر پس از اجرا آثار تکان دهنده ای را در سیستم فرماندهی نیروهای مدافع ایجاد می کند به طوریکه دستیابی آنها به هدف اولیه شان را غیرممکن می سازد . میزان خسارتی که یک عملیات نامتقارن مؤثر بر هدف مورد نظر وارد می آورد با میزان سرمایه گذاری مهاجم در منابع ، زمان و هزینه متناسب نیست یعنی اینکه معمولاً این نوع عملیات صرف نظراز سطح اجرای آن ، تأثیر خود را در سطح استراتژیک نشان می دهد.

شیوه و رویکردی که فاقد ویژگی ها و اصول کاربردی نامتقارن مبتنی بر ابتکار عمل ، اقدامات غیر منتظره ، ابزار نا متعارف ، تاثیر استراتژیکی، فریب و غافلگیری در دو حوزه فیزیکی و روانی جنگ و هدف قرار دادن اراده دشمن نباشد ، یک شیوه یا تاکتیک نامتقارن

محسوب نمی شود . برای سهولت در یادآوری و ذکر تاکید بیشتر عمده
مشخصه‌ها و ویژگیهای دیگر جنگ نامتقارن را در فهرست زیر بیان
می کنیم: (حبیبی، ۱۳۸۴، ص ۴۴)

- تکرار ناپذیری)
- کوتاه مدت)
- غافلگیرانه (تاکتیکی و استراتژیکی))
- غیر قابل پیش بینی)
- صحنه نبرد مشخص نداشتن)
- همه جا ، همه وقت، همه کس ، همه چیز)
- نامشخصی و نامعینی جنگجویان)
- نداشتن ابزار و تکنولوژی مشخص)
- فضای مانوری زیاد)
- تأثیر نامتناسب یا دستاورد نامتناسب یعنی دستیابی به)
- اهداف استراتژیک با استفاده از منابع اندک)
- داشتن واحدهای اجرایی و رزمی کوچک)
- ضربه زدن دقیق عملیاتی)

۳- نتیجه

عدم تقارن ، کوتاه بودن زمان درگیری ، وسعت منطقه نبرد ، سرعت
در چرخش اطلاعات ، توجه به افکار عمومی ، سرعت، دقت و هوشمندی
تسلیمات ، دور ایستا بودن عملیات نظامی ، ائتلافی بودن و غیر خطی
بودن از جمله ویژگی های جنگ های آینده است . این ویژگی جنگ های
مدرن باعث شده تا بخش اعظمی از کنترل و هدایت جنگ از طریق
سامانه های فرماندهی و کنترل (C4ISR) صورت گیرد .

همین مسئله که ناشی از پیشرفت فناوری در ابعاد مختلف تسلیحات جنگی است، باعث عدم توازن در توان نظامی کشور های قوی و کمتر توسعه یافته گردیده و ماهیت جنگ های آینده را تغییر داده است. دقت، هوشمندی و قدرت تخریب بالای تسلیحات باعث گردیده تا جنگ ها سریع، قاطع و با شدت عمل زیاد، در زمانی کوتاه و در مقیاسی وسیع صورت گیرد. انطباق سطوح تاکتیکی و استراتژیکی نیز سبب گردیده تا عملیات نظامی به طور همزمان در مناطق مقدم نبرد و در عمق استراتژیک کشور هدف کشانده شده و دستیابی به اهداف حیاتی و سیاسی را مقدور سازد.

از طرفی، پیشرفت تکنولوژی نظامی در ابعاد مختلف و بویژه در زمینه سامانه های C4ISR و عدم توانمندی برخی کشورها در این رقابت سنگین، آنها را به فکر چاره ای دیگر وا داشته تا از طریق نفوذ به شبکه های ارتباطی، کشورهای دارای تکنولوژی پیشرفته را در بکارگیری فن آوری های پیچیده نظامی و غیر نظامی دچار مشکل کنند. وابستگی شدید کشور های پیشرفته به سامانه های کامپیوتری، ماهیت استراتژی، دکترین، عملیات و تاکتیک های نظامی را تغییر داده و آنها را در مقابل جنگ اطلاعات آسیب پذیر نموده است.

۴- منابع:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. حبیبی، حسین، جنگ نامتقارن، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا، ۱۳۸۳،
  ۲. رزمخواه، محمد رضا، نقش جنگ رایانه ای و فضای مجازی در جنگ غیر متعارف، مجموعه مقالات همایش نقش علم و فناوری در جنگ های اخیر، دانشگاه مالک اشتر، تهران، ۱۳۸۳
  ۳. رزمخواه، محمدرضا، مقدمه ای بر جنگ نامتقارن، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا، ۱۳۸۴
  ۴. سلامی، حسین، جنگ های آینده، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ۱۳۸۳
  ۵. فصل نامه مطالعات راهبردی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ویژه ۱۱ سپتامبر، شماره ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۸۱
6. Boyd June, pilot col. Patterns of Conflict. 1982
7. Burke D. [Michael](#), Colonel and Clinton J. Ancker . Doctrine for Asymmetric warfare , Military Review August 2003

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی